

των είναι «χρήσιμη καὶ διαφωτιστική». Ἡ συγκριτικὴ μελέτη τῶν θεμάτων τῆς Ὑφολογίας μὲ τὴν τεχνογραφικὴ μας παράδοση, τὴν ὁποία ἡ Μ. Χριστοφέλλη προτείνει μὲ τὸ βιβλίο της, μπορεῖ, ὅπως ὑποστηρίζει ἡ συγγραφεύς, νὰ ἀποτελέσει ἐνδιαφέρουσα προοπτικὴ μελέτης γιὰ τὴ σύγχρονη ὑφολογικὴ ἔρευνα.

Τὸ βιβλίο εἶναι ἐπιστημονικὰ τεκμηριωμένο, μὲ πλούσια βιβλιογραφία (ὥς τὸ 1990) καὶ διακρίνεται γιὰ τὴ σαφήνεια καὶ τὴ συμπυκνωμένη λιτότητα τοῦ ὅφους του.

Ἄννα ΚΕΛΕΣΙΔΟΥ

Χρ. Ἀθ. ΤΕΡΕΖΗ, *Δαμάσκιος. Ἡ τελευταία ἀναλαμπὴ τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας*, Ἀθήνα, Γρηγόρης, 1992, 596 σελ.

Ἡ ἐργασία αὐτὴ ἔχει σκοπὸ νὰ μελετήσῃ συστηματικὰ τὴ θεωρία περὶ τῶν εἰδῶν, τῶν παραγωγικῶν δηλαδὴ ἀρχετύπων τῆς ἐμπειρικῆς πραγματικότητας, στὸ ἔργο τοῦ νεοπλατωνικοῦ φιλοσόφου Δαμάσκιου. Ἀναπτύσσεται σὲ τρία μέρη, πού, παρὰ τὸν ὀργανικὸ μεταξὺ τους σύνδεσμο, μποροῦν νὰ σταθοῦν σὲ κάποιο βαθμὸ καὶ αὐτόνομα. Στὸ πρῶτο, ἐξετάζεται τὸ πῶς τὰ εἶδη ἀναπτύσσονται μέσα ἀπὸ τοὺς μηχανισμοὺς τῆς αὐτοεκδήλωσης τῆς πρώτης Ἀρχῆς τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐπιμέρους ἐκφάνσεών της. Στὸ δεύτερο, τὸ περιεχόμενο τῆς μεταφυσικῆς περιοχῆς, μὲ τὸν τρόπο ποὺ αὐτὸ διαμορφώνεται μέσα ἀπὸ τὸν καταιγισμό τῶν διακρίσεων καὶ τῶν συναφειῶν τῶν σχεδὸν ἀπειραρίθμων ἐξειδικευμένων ἀρχῶν. Στὸ τρίτο, ἀνιχνεύεται τὸ πῶς τὰ εἶδη, κατὰ τὴν ἐνυπόστατη πλέον παρουσία τους καὶ σὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς ὑπόλοιπες μεταφυσικὲς δυνάμεις, ἀνάγουν τὸν αἰσθητὸ κόσμον ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία στὴν ὕπαρξη.

Ἄννα ΚΕΛΕΣΙΔΟΥ

Γ. ΔΙΖΙΚΙΡΙΚΗ, *Ἡ τέχνη καὶ οἱ Ἕλληνες*, Ἀθήνα, ἐκδ. Φιλιππότη, 1992, 175 σελ.

Σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο ὁ συγγραφέας ἀναλύει σὲ βάθος τὸν ὀρθολογισμό ποὺ πηγάζει ἀναμφίβολα ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ πνεῦμα καὶ ποὺ εἶναι ὁ θεμελιωτὴς τῆς οὐμανιστικῆς ιδέας τοῦ «ὀλοκληρωμένου ἀνθρώπου». Ὁ Γ.Δ. ἐπιτυχημένα τονίζει ὅτι ἀντίθετα πρὸς τὸ ιδεολογικὸ ρεῦμα τῆς ἐπο-

χῆς μας, πού ισχυρίζεται πὼς ἡ δημιουργικὴ δύναμη τῆς τέχνης —καὶ γενικότερα τοῦ ἀνθρώπου— πηγάζει ἀπὸ τὸν ἀνορθολογισμό, σὰν ἀπόλυτη, μὴ ἱστορικὴ ἔννοια, ἐν τούτοις, ἀκόμη καὶ οἱ ὁπαδοί του, ἀναπόφευκτα τεκμηριώνουν τὴν ἐπιχειρηματολογία τους σὲ κάποια λογικὴ, ἄρα καταφεύγουν στὸν ὀρθολογισμό. Ἐτσι τὸ ἔργο ἐξελίσσεται χωρὶς νὰ ἀγνοηθοῦν οἱ ἀντιθέσεις πού ἐνυπάρχουν στὴ σύνθεση τῆς πόλης-κοιτίδας τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ πνεύματος, τῆς Ἀθήνας, ἀντιθέσεις πού ὁπωσδήποτε ἀποτελοῦν καὶ τὴ δυναμικὴ της: δημοκρατία/δουλοκρατία, βακχικὸ/ἀπολλώνιο.

Μὲ τὴν ἴδια διαλεκτικὴ ἀντίληψη προσεγγίζει τὸν Πλάτωνα, ἐπισημαίνοντας τὴ συμβολή του στὴ μελέτη τῶν ἰδεῶν καὶ τὶς ἀμφιλεγόμενες θέσεις του γιὰ τὴν τέχνη. Ὁ συγγραφέας καταδεικνύει ὅτι ὁ θεμελιωτὴς τοῦ ἰδεαλισμοῦ ἐνδιαφερόταν γιὰ τὸν ἐκπαιδευτικὸ ρόλο τῆς τέχνης, δηλαδή γιὰ τὴν κοινωνικὴ λειτουργία της. Ἐπομένως δὲν μπορούμε νὰ μονοπωλοῦμε τὸν Πλάτωνα σὰν θεωρητικὸ τοῦ ἄφατου ἢ τῆς ἀμφισημίας τῶν ἱερογλυφικῶν, ὅπως ἔκανε ὁ Derrida. Κατὰ τὸν ἴδιο διαλεκτικὸ τρόπο προσεγγίζει ὁ συγγραφέας τὴν ἔννοια τοῦ τραγικοῦ: «ἡ ἔννοια τοῦ τραγικοῦ προφανῶς δὲν ἐπιδέχεται ὀρισμὸ μιὰ γιὰ πάντα». Ἡ ἐξέλιξη τῆς τραγωδίας δὲν προσφέρεται γιὰ κάτι τέτοιο. «Ἡ βραδύτατη τελικὴ νίκη τοῦ Ἀπολλωνίου ἤθους —χωρὶς ποτὲ νὰ ἐκλείψουν οἱ κραδασμοὶ τοῦ διονυσιακοῦ ἐνστίκτου— τελικὰ σημαίνει νίκη καὶ ἐπισφράγιση τῶν ἀγώνων τοῦ δημοκρατικοῦ ἀνθρώπου ἐκείνης τῆς ἐποχῆς... ἐλπίδα μιᾶς καλύτερης ἀνθρώπινης ζωῆς βασισμένης στὴν ἐμπιστοσύνη πού εἶχε ὁ ἐλληνισμὸς στὸ φέγγος τοῦ ἀνθρώπινου μυαλοῦ» (σ. 102).

Ἐνα ἐπίσης σημαντικὸ σημεῖο τοῦ βιβλίου εἶναι ἡ ἀνάδειξη τῶν συνειδητῶν διεργασιῶν πού ἀποτελοῦν τὴ σύνταξη τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἔργου: Σκέψη, δόμηση, τεχνικὴ. Παρατηρεῖ ὅτι γιὰ τοὺς ὀρθολογιστὲς φιλοσόφους δὲν ἐπιλύθηκαν τὰ θέματα τῆς φαντασίας καὶ τοῦ ἀσυνείδητου στὴν περιοχὴ τῆς τέχνης. Ἀπ' αὐτὸ προκύπτει ἡ πλαστικὴ ἐμβέλεια τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ πνεύματος. Ἡ «ποιητικὴ» ἐξ ἄλλου ἀποτελεῖ τὴν πρώτη εἰσαγωγὴ τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου στὴν τέχνη ἐνῶ τὰ ρητορικὰ σχήματα εἶναι διανοητικὲς διαδικασίες καὶ ὄχι μηχανισμοὶ τῆς ψυχολογίας τοῦ λάθους, ὅπως ἀντίθετα πιστεύει ὁ ἀνορθολογισμὸς.

Ὁ Γ.Δ., ἐκτὸς ἀπὸ τὴ συμβολὴ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς τέχνης στὴ σύζευξη τῶν λογικῶν μὲ τὰ ἐξωλογικὰ στοιχεῖα, ἐξετάζει καὶ ἄλλα, ὅπως τὴν «τέκμαρσιν», τὴν κάθαρση καὶ τὴν ὀργάνωση τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἔργου σὲ ὀργανικὴ ὁλότητα. Ἡ διαλεκτικὴ ἀντίληψή του γιὰ τὸ θέμα ἐκδηλώνεται σὲ πολλὰ σημεία. Σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν τέχνη, τὸ βιβλίο εἶναι πλουσιότατο σὲ βιβλιογραφία πού τεκμηριώνει τὴ θέση τοῦ συγγραφέα, ὁ ὁποῖος θεωρεῖ τὸ καλλιτεχνικὸ ἔργο ὡς σύνθεση λογικῶν καὶ ἐξωλογικῶν στοιχείων. Τὰ

τελευταία θεωρούνται από το συγγραφέα ως «γνώση του μυστηρίου», πάθος, βακχική μανία ή ασυνείδητο. Παράλληλα όμως ή τέχνη, ως κοινωνικό φαινόμενο, χρήζει και κοινωνικής ανάλυσης, με άλλα λόγια κατά πόσο μέσα απ' αυτήν διαφαίνεται ή δύναμη της ανθρώπινης δημιουργίας.

Τέλος, αυτή ή ανάλυση θα οδηγήσει το συγγραφέα στο συμπέρασμα ότι «μέσα από τις πολιτιστικές αξίες και τις καλλιτεχνικές ανακαλύψεις των κλασσικών (που εξακολουθούν πολλές απ' αυτές να υπάρχουν) θα μπορούσαμε με περισσότερη σιγουριά (...) να μαντέψουμε ποιοι είμαστε κάθε φορά και ποῦ πηγαίνουμε» (σ. 11).

Μαρία Πρωτοπαπα

ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ, τόμος ΛΔ', Ἀθήνα 1992, 499 σελ.

Στὸν ἐξαιρετικὰ καλαίσθητο αὐτὸ τόμο, ποὺ ἐξεδόθη μὲ τὴν φροντίδα τοῦ καθηγητοῦ κ. Ν. Λιβαδάρα προέδρου τοῦ Παρνασσοῦ καὶ προέδρου τῆς Συντακτικῆς ἐπιτροπῆς (μαζὶ μὲ τοὺς Καθηγητὲς κκ. Π. Νικολόπουλο, Ἑμμ. Κωνσταντινίδη, Γερ. Ζώρα καὶ Διον. Καλαμάκη), συγκεντρώνεται ἓνα ἐντυπωσιακὸ σὲ ποικιλία καὶ ἑκταση ἐπιστημονικὸ ὕλικο, ποὺ καθ' ἑαυτὸ ἀντανακλᾷ τοὺς ποικίλους τομεῖς δραστηριοτήτων ποὺ καλύπτει ὁ Φιλολογικὸς Σύλλογος Παρνασσός.

Στὸν τόμο αὐτὸ περιλαμβάνονται, μεταξὺ ἄλλων, οἱ μονογραφίες τῶν Καθηγητῶν κ.κ. Marcello Gigante, «Virgilio e suoi amici tra Napoli e Ercolano» σσ. 3-18· John P. Anton, «The Aristotelianism of Photius' philosophical theology» σσ. 19-45, Ἀναστ. Ἀλεξ. Νικήτα, «Ζυγὸς-ζυγὸν» σσ. 46-66· Γ. Δελλῆ, «Ὁ πρῶτος πυρρωνισμὸς ὡς ἑκφραση μιᾶς ἠθικο-κοινωνικῆς ἰδεολογίας» σσ. 93-100· Κ. Κωνσταντινίδη, «Ὁ κῶδιξ τῆς μονῆς Παναγίας Σκυροπούλας» σσ. 100-110· Gerasimo Zoras, «L' elemento divino nel Ippolito de Euripide» σσ. 111-123· Μάριου Μπέγζου, «Φιλοσοφία καὶ θεολογία στὸν Γρηγόριο Νανζηανζηνὸ» σσ. 136-150· Μανῶλη Μαρκάκη, «Ἡ ἔννοια τοῦ διθυράμβου στὸν Ἀγγέλο Σικελιανὸ» σσ. 193-199· Ἑλενας Θεοδωροπούλου, «Ὁ τρόπος ἢ ἡ τροπὴ τῆς Αἰσχύλειας τραγωδίας» σσ. 242-259· Marika Thomadaki, «La Sémiologie de l'amour dans la trilogie de Beaumarchais» σσ. 385-400· Νικ. Καλοσπύρου, «Ὁ Λαοκόων τοῦ Λέσσιγκ καὶ ἡ νέα σημειολογικὴ ὥθηση τῆς τραγωδίας» σσ. 186-192· Β.Μ. Τριανταφύλλου - Δ.Μ. Δερμιτζάκη - Δ.Μ. Παγκάλου, «Συμβολὴ στὴν ἀνεύρεση γεωλογικῶν στοιχείων στὴν Ἰλιάδα καὶ στὴν Ὀδύσσεια» σσ. 340-345· Πηνελόπης Παπαιωάννου, «Τὸ προτασιακὸ θέμα ὡς λειτουργία τοῦ κειμένου» σσ. 326-339.

